

ВОЛОДИМИР ДЕРЖАВИН: УКРАЇНСЬКЕ ПОВЕРНЕННЯ...

Державин В. Літературознавство. Критика. Публіцистика. Вибрані статті, дослідження, критичні відгуки та публіцистичні виступи з історії української та зарубіжної літератури, письменства і журналістики української діаспори / Упоряд. Степан Хороб. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2017. – 336 с.

Так виглядає, що Степан Хороб канонізував своє ім'я не тільки як дослідника української класичної драматургії, але і як сумлінного дослідника і популяризатора наукової спадщини Володимира Державина (1899-1964). Маємо вже чотири видання літературознавчих розвідок науковця з 2005 року (2005; 2012; 2015) в упорядкуванні Степана Хороба. Особливість цих видань, що вони не повторюють одне одного, а розширюють горизонти наукових зацікавлень літературознавця.

Доля Володимира Державина не була простою. Я не буду повторювати написане самим упорядником, але й тими дослідниками, які рецензували ці видання, розширюючи і доповнюючи штрихи наукової і творчої біографії цього «незручного» українського дослідника, росіянина за народженням, сина петербургського бургомистра, українця за покликанням (чи як називав себе сам Державин – «світоглядного українця»).

Обшири наукових, літературних зацікавлень Володимира Державина надзвичайно широкі: від античності до сучасних йому авторів. З його сучасників я не знаю таких дослідників, окрім Олександра Білецького (1884-1961).

У цьому виданні упорядник поділив матеріяли В.Державина у чотири розділи: «*Статті. Огляди*»; «*Портрети. Ювілейні силуетки*»; «*Критичні етюди*»; «*У вимірах публіцистики*». Треба сказати, що в архіві упорядника Степана Хороба, а він у 90-х роках минулого століття стажувався в Українському Вільному Університеті (Мюнхен), і пив там не тільки баварське пиво, але й сидів у архівах, є ще декілька десятків (а може й сотень) публікацій Державина, включно з його прижиттєвими книжковими виданнями («*Курс загального мовознавства*», 1947; «*Три роки літературного життя та еміграції*», 1948) і знаменитими «*Афоризмами*», 1966, які, гадаю теж невдовзі будуть перевидані.

Я не називатиму всі статті, які увійшли до цього видання. Не бачу такої потреби. Але хочу зупинитися на тих міркуваннях Володимира Державина з різних джерел, які увиразнюють його світоглядні та наукові погляди, підкреслюючи вільне знання як історико-літературного, так і теоретичного інтерпретаційних блоків. При цьому, читач може легко зауважити чіткість понятійних формулювань дослідника:

1. «(...) фантастика комічна вже є (до певної міри) фантастикою пародійною, котра принципово руйнує жанрову цілісність та емоційну узгодженість твору» [«**Фантастика у “Страшній помсті” Гоголя**»];

2. «Окремий елемент змісту, окремих мотив не може мати художнього значення в жодному мистецтві; художність сюжету полягає не в цих окремих мотивах – якими б фантастичними чи, навпаки, натуралістичними, вони не були – і не в виборі певних мотивів, а виключно в їх внутрішньому співвідношенні, тобто – стосовно поезії – в їх часовій послідовності, причиновій залежності й аналогічному або контрастному способі поєднання» [Там само];

3. «(...) поняття поетичного жанру мусить включати в себе не лише тематичну цілісність та емоційну узгодженість сюжету, а й функціональний зв'язок з певними композиційними та мовними елементами форми» [Там само];

4. «“Попіл імперій” – це твір, що його історична значущість виходить далеко за межі нашої національної літератури; цим ідеалістичним викриттям інтерфальних сил історії український класицизм забезпечив літературі української еміграції почесне місце серед літератур всесвіту» [«**Наше красне письменство за 1946 рік. I. Поезія класицизму**»];

5. „Годі заперечувати колосальну вагу письменства, і зокрема – красного письменства, в розвитку, формуванні та самоусвідомленні української національно-державницької думки. Хоч би як до того ставитись, але треба визнати за історичний факт, що українська нація, будучи на далеко більшій частині свого терену позбавлена аж до початку ХХ сторіччя легальної можливості політичної дискусії, не лише скомпенсувала цю – національними ворогами спричинену – болісну прогалину соціально-політичною змістовністю своєї поезії та белетристичної прози, а й спромоглась висунути саме в галузі національного світогляду – поза фундаментальним значенням Шевченка – таких великих письменників-мислителів, як І.Франко, Леся Українка, О.Ольжич, Юрій Клен, що ще впродовж століть правитимуть за високі зразки не самої лише мистецької творчості, а й творчості ідейної» [«**Великий осяг українського літературознавства**»];

6. «Всі скаржаться на слабку пам'ять, але ніхто не скаржиться на слабкий розсуд», – слушно констатував колись Лярошфуко. Замість визнати неслухняність власного, пихою та пристрастями отруєного мислення, людина чи громада, що зазнала ф'яска, радше голосить, що раціональне мислення не спроможне вхопити сутність життєвих справ і що мислити та помилялись – те саме. Небистрий розум срізь є схильний піддавати сумніву в разі поразки не міру власної бистроті, а вартість розуму взагалі» [«**Екзистенціалізм і французька література**»];

7. «У своїй поезії Зеров уперше (якщо не рахувати драматургії Лесі Українки) виходив не з народно-фольклорних і тим самим неминуче

регіональних, а з соборно-українських, отже, європейських, первнів української національної духовності і виявив їх у словесному мистецтві всеєвропейського (тим самим і світового) артистичного рівня» [«**Великий український поет-європесць**»];

8. «(...) хочемо ми того чи не хочемо – українська національна духовність існує виключно як певний специфічний різновид європейської духовності, а зрікаючись (точніше кажучи – силкуючись зректись) цієї останньої, ми лише обнижуємо рівень власного культурного виднокіла – з європейського соборно-національного на регіонально-провінційний, з відповідною їй неминучою (бо ж провінційною) ідейною залежністю від того чи того національно-державного сусіди – однаково, чи від Росії, а чи від Польщі. Через своєрідні і несприятливі для неї самої взаємостосунки з суміжними національно-державними літературами українська література повинна бути великою літературою (себто, насамперед, соборно-національною), або ж вона зовсім перестане бути; бо для її подальшого існування як літератури регіонального типу вже немає найнеобхідніших політичних передумов і не буде. А щоб бути великою, вона повинна в творчому змаганні з іншими європейськими літературами набувати артистичної майстерності тим самим шляхом творчого наслідування всеєвропейських літературних шедеврів, яким фактично простує та підноситься кожна національна література новітньої Європи. Оцеї щільний зв'язок між соборно-національними й істотно-європейськими первнями української духовності (на основі конкретної історичної єдності європейської культури) теоретично розуміли вже й П.Куліш, і І.Франко, і М.Євшан; проте само творення українського письменства як органічно європейського серед інших європейських, започаткували Леся Українка (в драматургії) і Микола Зеров» [Там само];

9. «Коли великий поет приносить в жертву національній справі своє життя – а тим самим і свою дальшу поетичну творчість – то це ще нікому не дає права нехтувати його поезією» [«**Поет героїчного світогляду: до сьомої річницї загину О.Ольжича (9-10 червня 1944)**»];

10. «Ольжич поза своїм артистичним хистом є найглибший поет-мислитель модерного (по І.Франкові і Лесі Українці) українського письменства, мабуть, єдиний, в кого героїка національно-визвольних змагань перетворилась на героїчний світогляд – не на те, що звично так зветься, себто не на патріотичний світогляд з певними рисами культивування героїзму, але на глибоко продуману систему філософічно узгоджених і угрунтованих вартостей» [Там само].

Володимир Державин зосереджується на різних проблемах суспільно-культурного буття української еміграції, пов'язуючи її із європейським і українським материковим контекстом в його історичній ретроспективі й сучасних стратегічних культурно-політичних викликах.

Тому цей досвід є таким важливим для нашого вrostання в європейську мапу – не тільки в географічно-політичному, але й світоглядно-кон'юнктурному сенсі. Європейці повинні звикнути, що Україна є складовою спільного простору, а не проблемний шмат землі, обиватель якої кричить, що Росія ворог, і в той же час заграє з мовою ворога і його культурою.

Державин усі ці проблемні вузли й особливості української ментальності (від героїчного чину до малоросійського зрадництва) знав і пройшов. Зрештою, він сам був заручником цієї ідеологічної гри на виживання, чого й досі якась частина української еміграції і радянсько-малоросійське холопство на материковій землі не можуть йому пробачити. Тут доречним є цитування думок Державина про Фрідріха Ніцше: *«Досить поширені на сьогодні спроби покласти на ніцшеанство, а зокрема – на вчення Ніцше про надлюдину, моральну відповідальність за тоталітарні доктрини та тоталітарну державну практику нашої доби – спроби, що в них особливо вправляються соціалісти, намагаючись відвернути увагу від засадничого тоталітаризму Карла Маркса і чи не всіх його учнів – є цілком марні. (...) Але щоб належно розуміти й оцінити поезію ніцшеанства, треба зрешті всяких спроб застосовувати його безпосередньо до політичної практики або підирати його ім'ям ті чи ті політичні доктрини; бо не про політику йшлося великому поетові-мислителеві, а про світогляд (...)»* [«Філософ безмежного індивідуалізму: До 50-ої річниці смерти Фрідріха Ніцше 1900-1950»].

Володимир Державин залишається в ряді тих українських мислителів (Іван Франко, Леся Українка, Микола Зеров, Юрій Клен, Євген Маланюк, Олег Ольжич), які давно вже вписали національно-соборний портрет України в європейський контекст. Наше завдання зробити цей культурний факт кон'юнктурно-значимим для Європи.

Цього завдання і цієї місії свідомий упорядник книжок наукової спадщини Володимира Державина Степан Хороб.

LIBROS LEGE...

Дячишин Б. Пережите – перечитане: есеї. – К.: Ярославів Вал, 2016. – 264 с.; Дячишин Б. Крихти живого часу Андрія Содомори: есеї. – К.: Ярославів Вал, 2017. – 104 с.

Розмова про книжки – завжди розмова про себе. Цей невинний парафраз з Анни Ахматової якнайкраще підходить до початку розмови про Звичайного Читача – Богдана Дячишина.

Двадцять років тому я виступив із ідеєю Звичайного Читача. Тоді я ще не знав, що у Вірджинії Вулф у 1938 році вийшов есеїстичний дво-

томник під такою ж назвою. Зрештою, я вкладав у поняття ідеалістичний, а не філософсько-концептуальний зміст.

І ось такий читач з'явився. 2014 року Богдан Дячишин (до того часу науковець, кандидат технічних наук) раптом видає гуманітарний проєкт – книжечку «Думки пам'яті» (Львів: ЛА «Піраміда», 2014. – 236 с.). Через два роки автор перевидає з доповненням книжку під іншою назвою вже у видавництві «Ярославів Вал».

Основна ідейна наснага запальної, експресивної, хаотичної розмови Богдана Дячишина захована у катонівському вислові “*libros lege*” – книги читай.

Всі інші сюжети й акценти в книзі похідні від головного.

Що мене зацікавило у цій читацькій книжковій енциклопедії – віра у силу Слова. У те, що Слово – чесне, моральне, талановите – ще здатне запалити Людину. Людину – так. Людей – ні. Людей можна зомбувати (маємо приклад сучасної Московії). Людину – і тільки її – можна повернути обличчям до Стежки. Але чи йти їй тією стежкою, – се вже питання індивідуального вибору (колись я про це писав в есеї «*Література як усвідомлений вибір*»).

Набуваючи знання (а сучасні люди більше недовчені, аніж неукі, хоча останніх теж вистачає), головне не втратити Віри і Любови (якщо такі були в Людині).

Усе це проговорює Богдан Дячишин, а ще більше цитує. Серед того цитування – від Гомера до Ірини Славінської (вибачайте сей каламбурний іменний ряд, але не я його придумав) – мені імпонують деякі міркування, які хочу повторити, вслід за автором:

1. «Сміючись, говорити правду» (Горацій);
2. «Писати в книжці про все – однаково, що залишити меч у руках дитини» (Климент Александрійський);
3. «Запах думок, висловлених рідною мовою, єсть найсладчайший» (Опанас Лобисевич);
4. “*Libros lege*” (Катон).

Усі інші цитати, включно із Святим Письмом, – правильно, і на своєму місці. Але мене цікавить не так правильність, як послідовність і логічність переконань. У автора з цим теж усе добре. Хоча забагато ідеалістичного категоризму: *читач мусить; читач повинен; читачеві треба...* Нічого читач не мусить і не повинен. Тим більше, якщо він не готовий. Згадується Апостол Павло: «Нема нічого гіршого за неготовий дух»...

Богдан Дячишин один із розділів книжки присвячує Андрієві Содоморі («*Перечитуючи Андрія Содомору*»), який плавно переростає у цілу книжечку, що вийшла вже 2017 року («*Крихти живого часу Андрія Содомори*»).

У книзі мало фахових аргументів. Але багато читацької любови. Безперечно, той факт, що така книжечка виросла з читання перекладів та оригінальних книг Андрія Содомори, одного із найкращих, найвідда-

ніших, найталановитіших перекладачів античної спадщини (давньогрецької та давньоримської), говорить позитивно як про самого Читача, так і про Письменника. А Содомора – довершений естет з рідкісним чуттям слова. Писав колись Богдан Рубчак, що у нас багато письменників пишуть, але не чують слова. Содомора чує. Содомора дихає словом. Вловлює усі переливи-передзвони слова. Це витончена, вишукана, естетично і етично, хода Майстра. Висновки Богдана Дячишина щирі й відкриті: *«Є книжки, які можна переповісти, а виважені, перевірені життям та досвідом, писані душею й серцем книги Андрія Содомори треба читати-перечитувати, насолоджуючись плином авторських думок, читаючи серцем, щоб черпати почуттєву інформацію»*. Я би ще додав: читати книги Содомори треба повільно і смакуючи, як давнє вистояне вино. Виправданою в книзі є бібліографія книг Андрія Содомори. Це дозволяє читачеві шукати книги, поринаючи у світ античного мистецтва слова й оригінальної творчості письменника.

Що ще сказати про книжки Богдана Дячишина? Добре, що такий автор-читач у нас з'явився. Звичайно, це не Ян Парандовський з *«Алхімією Слова»*, але вже – Богдан Дячишин з *«Пережитим-перечитаним»*. Тут маємо фрагменти автобіографічні, що є дуже цінним для передавання досвіду. Елементи дитячого, студентського, інтимного (драматично-трагічні сторінки, пов'язані з утратою дружини) характеру лише вияскравлюють ходу Богдана Дячишина у Світі Книги. Авторське завдання скромне: *«(...) з допомогою передуманого, пережитого-перечитаного, зрозумілою мовою, що начебто улягає в особний жанр, заохотити читача до розмислів, до самоосвіти, до осмислення простих і надскладних істин вічного і тлінного»*.

Автор виконує своє завдання сповна. Завершуючи розмову про талановитого Звичайного Читача Богдана Дячишина, хочу вдатися до парафрази з його книги. Коли він згадував Романа Іваничука, наводив вислів письменника: *«Роман пишу, гортаючи Біблію і Франка»*. Богдан Дячишин захоплено розповідає про світ книг, гортаючи Біблію і Содомору. А між ними, десятки і сотні книг, які допомагають йому чути Людиною. Своїм досвідом-любов'ю він щедро ділиться. **LIBROS LEGE...**

У ПОЛІ ВИСОКОВОЛЬТНОЇ НАПРУГИ...

Брюгген В. Седьмая книга: Блокноты 2010-2014. – Харьков: Майдан, 2014. – 428 с.; Брюгген В. Восьмая книга: Блокноты 2014-2016. – Харьков: Майдан, 2016. – 370 с.

Ми не змінимося у своєму сприйнятті життя, коли не готові. Ми не змінимо навколишнього життя тому, що не змінимо. Але ці прописні істини не є категоричними, лише споглядальними.

Сучасний український літературний процес нагадує мені великий мішок, у якому не знаєш, що є, а наосліп витягуєш одну книжку за іншою і дивуєшся: *«Ге, та це можна читати!»*

Читати можна все. Але всього читати не треба. Се я вже зрозумів і спокійно до цієї аксіоми ставлюся. Тому все більше вибираю книги, які мені імпонують світоглядно й естетично. І які доповнюють або розширюють моє уявлення про світ Людини.

На диво, таких авторів є досить, аби я не твердив, що література не має сенсу (хоча час від часу я таки щось подібне тверджу). Серед тих авторів, які в моєму світі стали невинуватими – ім'я Володимира Брюггена із Харкова. Так склалося. Ми бачилися лише раз в грудні 2009-го, листувалися, а тепер інколи зідзвонуємося.

Його афористична автобіографічна проза, названа ним дуже просто – **«Блокноти»**, є виїмковою виховавчою лектурою для літературних неофітів і для неофітів взагалі.

Почавши, під впливом Брюггена писати в подібному жанрі, я визначаю таке писання, як щоденникові медитації та афоризми.

Передісторію такого жанрового утворення можна називати або не називати, про **«Блокноти»** Брюггена написано вже досить багато. Але одного автора назву, оскільки в двох *«останніх»* книгах **«Блокнотів»** Брюгген неодноразово називає цього автора – Васілій Розанов. Така собі *«літературна розановщина»*, помножена на досвід і час Володимира Брюггена (див.: *Седьмая книга*. – С. 48; *Восьмая книга*. – С.290, 293, 307, 311, 360).

Про **«Блокноти»** написати важко, бо сам автор є Критиком-Майстром зі стажем, і про всі випадки або натяки на них, прописує у своїх *«блокнотівських»* медитаціях: *«Евгений Баран пишет о «Блокнотах» и об их авторе так разнообразно, что некоторые его тексты я прочитываю, как прижизненные некрологи. И становится безразлично, что напишут обо мне после смерти: я это уже читал»* [*Седьмая книга*. – С. 232]; або ж лагідніше, сиріч сентиментальніше: *«Звонил Женя Баран. Вот человек, с которым я сросся душой»* [*Седьмая книга*. – С. 316]; *«Женя Баран – уникальный человек в моей литературной биографии. Он прочитал и пережил мои книжки как свою собственную жизнь»* [*Седьмая книга*. – С. 379]. А це вже з *Восьмої книги*: *«Один из лучших моих критиков уже давно признался: «Ніяк не можу зрозуміти, що ж мене притягує в цій книзі». Сейчас, когда я сам стал читателем своих книг, мог бы так объяснить ему: возможность в любой момент увидеть себя самого в неожиданной ипостаси. Ибо эта книга (книги) – также и про него»* [*Восьмая книга*. – С. 56].

У принципі, як читач зрозумів, з Брюггеном можливий лише діалог, аж ніяк не критика.

Я не кажу, що все у книзі мною сприймається однаково. Ні. Є міркування прописні, це добре в такому ритмі і форматі писання. Є прохід-

ні, це неминуче в конвеєрному форматі творення. Є випадкові. Окремих могло би зовсім не бути. Не це головне. Головне в тому, що книжка є свідченням безперестанного процесу думання й озвучення думок.

Брюгген кохається в поезії. Добре на ній (у ній) розуміється, і сам віршує. Велика частина його медитувань записана ритмізованою прозою або ж віршованими розмірами. Я не кажу, що це поезія. Але авторіві так подобається, і він до такої форми із задоволенням звертається (напр., *«Дни воскрешатъ в их полноте уж не придется – для этого мне дней не остается»*) / **Книга седьмая**. – с. 379).

Моментами авторіві здається, що він уже *«вибалакався»*: *«Я “выговорился” после пяти блокнотных книг»* [**Седьмая книга**. – С.116]; *«“Блокноты” стали чаще утомлять, заводя в тупик»* [**Седьмая книга**. – С. 385]. То ці книжки допомагають йому внутрішньо зцілитися, принаймні, така ілюзія час від часу зринає у автора: *«Мне хочется “излечиться” при помощи своих же “Блокнотов”»* [**Восьмая книга**. – С. 56].

Основні записи зроблені по-російськи, хоча вряди-годи виринає і запис українською: *«Існування в двох мовах не розриває навпіл. Ніколи не думав, що це можливо»* [**Восьмая книга**. – С.302]. Це неможливо в принципі. Але авторіві так думається, то не мені руйнувати цю ілюзію. Хоча беззаперечним є факт світоглядного українства Володимира Брюггена (особливо це помітно на матеріялах, присвячених Євромайданові та московсько-українській війні). Єдиний недолік цих записів, вони прямолінійні, без метафоричного обрамлення: *«Ну, интересно. 2015-й год. Человечество движется более или менее в общей упряжке. А взбеленился один Путин. Культ голой силы. Пойду и возьму, что хочу, потому что сильный. Фашист. Расовая ненависть к украинцам. Фашист. Наглая ложь. Фашист. Провокации и шантаж. Фашист. Попытки и убийство безвинных. Фашист. А уж казалось, что история не повторится»* [**Восьмая книга**. – С. 52]; *«Население нынешней России – аморфное, выродившееся, огуленное»* [**Восьмая книга**. – С. 156].

Є теми, які продовжуються у Брюггена – тема снів і життя; тема сина як власного продовження.

Найцікавіший він у літературних оцінках. Найсвіжіший. Найоригінальніший. Все-таки література домінує у Брюггена. Хоча він і намагається захватитися за інші теми і нібито відсторонені міркування про життя, смерть, любов etc. Брюгген літературоцентричний. Таким вріс у цей світ. Таким і залишається: *«От литературы избавляешься постепенно, как и от жизни»* [**Седьмая книга**. – С. 28]; *«Обложился словами, будто подушками подоткнулся»* [**Седьмая книга**. – С. 75]; *«Гоголь безнадежно спутал реальные и литературные проявления своей жизни. И ясность покинула его в последние годы. Ему хотелось «превзойти» свои же «Мертвые души», но все дело свелось к риторическим назиданиям. Великого писателя не стало раньше его физического конца. А надо было оставаться рядом с «Мертвыми душами» (и в литературе, и в жизни),*

однако это означало психологическую перестройку, на которую Гоголь оказался неспособен» [*Восьмая книга*. – С. 237].

В одному із записів, яким Брюгген відреагував на мою книжку щоденникових медитацій та афоризмів, виповів власну квінтсенсію літературного буття: «Минимально необходимое для человека, продолжавшего отрабатывать ежедневный литературный урок, – оставаться в согласии и созвучии со своими собственными словами» [*Восьмая книга*. – С. 343].

Брюггенові здебільшого вдається залишатися в згоді і співзвуччі зі своїми власними словами. Кажу «здебільшого», бо інакше Брюгген був би літературним Богом. А він був, є і залишається талановитим і мудрим ловцем слів...

ВІД ГОРАЦІЯ ДО СОДОМОРИ...

Після річної перерви ми повертаємося до Шевченківської премії зі спробою бути інакшими. Проба грошей не коштує, – кажуть у народі. Але відповідальність велика. Не знаю, чи всі члени комітету її усвідомлюють. Думаю, що все добре розуміють, і розуміють, що поставлено на карту – довіра.

Ми мусимо змінити своє уявлення до творів, які відзначаємо преміями, в тому числі й Шевченківською. Суть не в безконечній еволюції, яка відсутня. Суть в індивідуальному вrostанні в естетичний простір, яке стає складовою національної культури. Не більше, але й не менше.

Ми повинні прийняти цю аксіому, інакше постійно будемо в ролі дітей, які не задоволені батьківським подарунком, бо уявляли собі його інакшим.

Таке розуміння позбавить письменників зайвого тиску і поставить ту планку, яку не кожен з літераторів годен перейти – планку естетичного. Бо маємо й зараз випадки, коли літератори-ремісники, а вони є і будуть, і проблема не в них, а в розумінні їхнього місця, не можуть зрозуміти, чому їхні твори не можуть претендувати на найвищі літературні відзнаки, адже вони пишуть «не гірше»...

Про цьогорічних номінантів не говоритиму багато. З тих, що виїшли в третій тур, скажу, що до жодного з них нема претензій. І Малкович, який Іван, і Портяк, котрий Василь, і Яцканин, також Іван, і, нарешті, Содомора, котрий Андрій, кожний по-своєму вартує, аби його літературний досвід був відзначений. Я не казатиму, хто кращий, хто гірший. Вони усі різні. І причини, чому вони дійшли до останнього туру – різні. Але, що тішить, більшість причин – естетичного характеру.

Свій читацький голос сьогодні віддаю Андрієві Содоморі. І не тільки тому, що він львів'янин (тут я би мав швидше підтримувати Малковича і Портяка – обидва прикарпатці), а насамперед тому, що є пер-

фектним перекладачем із давньоримської літератури з 55-літнім перекладацьким стажем.

Про творчий шлях Содомори вийшла книжка есеїв Богдана Дячишина «**Крихти живого часу Андрія Содомори**» (К.: Ярославів Вал, 2017. – 104 с.). Ця книжка не так аналітична, як пристрасно-емоційна. Але чесна. Я симпатизую такій читацькій чесності і категоричності. Можливо, тому, що сам до неї схильний. Одну з емоційних оцінок зачитую: «*Андрій Содомора впродовж усього життя дозбирає крихти живого часу. Черпає натхнення з усього, що його оточує, крушини часу втілює в слово. Надихається, зокрема, й атмосферою давнього Львова. Тому навіть сам Львів якоюсь мірою сприймаємо крізь призму поетичного бачення письменника*».

Попри сюжетну і стилістичну простоту, книжка Богдана Дячишина є чи не першою ластівкою щирої і чесної читацької підтримки автора, чий досвід уже є канонічним. Ми «забавилися» в літературних «героїв і персонажів» так довго, що втратили відчуття реальності. А воно, це відчуття, до банальності просте: письменник працює зі словом і слово змінює письменника; якщо цього взаємовпливу немає, немає потреби говорити про щось чи когось, як про явище літератури.

Андрій Содомора, попри свій перекладацький талант, є одним із найчутливіших письменників. Він чує Слово. Багато письменників пишуть, але не чують Слова. Я не знаю, чому так відбувається, і не збираюся нікого звинувачувати. Я просто дякую Андрієві Содоморі за неймовірне чуття і моральну відповідальність за виголошене Слово.

Багато письменників втратило відчуття міри. Все, що хочемо, те кажемо. Все, що не відчували, прописуємо й описуємо. А якщо нам бракує делікатности і такту, то ми є вульгарні й нікчемні, зате, нібито, сміливі. Насправді, невиховані й недалекі. Знову повернуся до Богдана Дячишина, цього разу до його книжки «**Пережите – перечитане**» (К.: Ярославів Вал, 2016. – 264 с.): «*Згадав Климента Александрійського: “Писати в книжці про все – однаково, що залишити меч у руках дитини”*».

У книжці «**Афористичні етюди**» (Львів: Апріорі, 2016. – 360 с.) Андрій Содомора серед 106 афористичних висловів латинською мовою розмірковує і над таким: «*Qui videt, is peccat...*» («*Хто бачить, той грішить*»). Здається, це вперше в такій виваженій класичній формі письменник нагадує основний принцип писання: не зіпсути, а привідкрити: «*Отож, варто було тому “першому” переступити неписані закони доброзвичайності – й годі вже перекрити дорогу тим, хто залюбки йде на переступ*». Від переступу важко втриматися, сливе, неможливо, але якщо не робити жодної спроби, то гріш ціна словам. А що вже говорити про сучасну літературу, в якій, коли нема блуду, то нема й про що читати...

«**Поезія. Проза**» Андрія Содомори, вибране, яке вийшло ще 2012 року (Львів: Літопис. – 2012. – 720 с.), продовжує традицію Миколи Зєрова, Григорія Кочура, Миколи Лукаша, - традицію довершеного поезописання. Бо і в своїй прозі Андрій Содомора – поет. Довершений майстер художнього слова. Чи це у спогадових новелах, образках і медитаціях. Чи в «*Думках*» – по-содоморівськи виповнених і лаконічно вивершених. Чи в романі-есе «*Під чужою тінню*», де автор ділиться спогадами про початок свого перекладацького шляху, пов'язаного з навчанням у Львівському університеті, а відтак працею в медичному університеті.

Я не знаю, який Содомора мені імпонує. Содомора – перекладач. Содомора – поет. Содомора – прозаїк. Содомора – мемуарист. Содомора – мініатюрист. Содомора – творець афоризмів. Чи Содомора – ловець Слів.

Але я знаю найголовніше, Андрій Содомора – серед тих творців української культури, яка спирається на латинську строгість і латинську довершеність фрази, і яка в своєму канонічному вияві є неперевершеним взірцем служіння Слову.

ІВАНИЧУК

Роман Іваничук розпочався у мене не з «*Мальв*», хоча я був заслуханий про них, але прочитати книги не зміг свого часу, її не було у бібліотеках, а знайомі, якщо й мали, то мовчали. І навіть не з «*Манускрипта з вулиці Руської*» чи «*Черленого вина*», хоча ці книжки були в бібліотеці мого старшого брата. Іваничук розпочався для мене із книжки «*Місто*». А вже потім були «*Четвертий вимір*», «*Вода з каменю*», «*Шрами на скалі*» і завершився цей перший цикл прочитання «*Журавлиним криком*». Хоча дивним чином «*Шрами на скалі*» з ідеологізованим під вимоги горбачовської «*гласності*» Франком мені сприймалися краще, аніж з українізованим Петром Калнишевським. Парадокси доби і парадокси сприйняття.

Студентом Львівського університету на межі 1970-1980-х років його не бачив, не пригадую творчих зустрічей із ним в стінах університету.

У 1993-1994-му роках, вдруге перебуваючи у Львові, тільки чув декілька разів про Іваничука в стінах львівської спілки, то від покійного Павла Федюка, то від Левка Різника. Читав Юрка Винничука у «*Пост-Поступі*», але ставився до цих критичних писань без радикального ентузіяму.

Чи не вперше Іваничука побачив уже в Івано-Франківську в середині 90-х. Його запросили на зустріч зі студентами Прикарпатського університету, й у своєму виступі він згадав Степана Процюка і мене як

цікавих молодих людей, котрих він читає. Десь після цього виступу ми і познайомилися, але щось не пригадую конкретніше. Треба було би звірити за своїм щоденником, якого я акуратно тоді вів. Та вже, спишемо цю неточність на мою філологічну ліню.

Пізніше, напевне, це був початок 2000-х, зустрів його в коридорі Львівського університету, де я пробував в рамках якоїсь конференції. Тоді Роман Іванович побачив мене поблизу кафедри української літератури, де тоді працював, читаючи спецкурс для студентів, підійшов і декілька хвилин ми розмовляли про сучасну літературу. Він критично вже оцінював доробок молодих, сказавши: *«Євгене, у 40 я вже мав «Мальви», хоча вони мені сьогодні й заважають в діалозі з читачем. А що ці хлопчачки такого написали? Нема, а час іде»*. Завершив він цей діалог приказкою: *«Якщо до тридцяти років нежонатий, а до сорока небагатий, то взагалі дурний»*...

Пригадую його також в Івано-Франківську на якійсь зустрічі Шевченківських лауреатів у Драмтеатрі. Це відбувалося десь невдовзі по смерті Романа Федоріва, й Іваничук якось раптово постарівся і ходив із паличкою. Розповідали, що він тяжко пережив смерть Федоріва. Потім була втрата дружини Софії, брата Євгена... Але й була у цей період його велика надія на життя... І Ніна Бічуя теж була. І завдяки їй, напевне, цей останній період його життя був яскравим і творчим...

Бачилися ми і 2008-го, в рамках святкувань 160-річчя заснування кафедри української літератури в Львівському університеті. Тоді професор Іван Денисюк розповів про одну з історій, яка трапилася з Романом Іваничуком ще в 90-х в Глинній Наварії, де письменник мав дачу, коли серед ночі туди завітав злодій у той момент, коли Іваничук там відпочивав...

Весною 2009-го, десь на початку червня, я був у нього вдома, записуючи інтерв'ю для *«Золотої Пекторалі»*. Це добре інтерв'ю, яке можна прочитати у журналі. Тоді ж Іваничук приїжджав до Івано-Франківська на захист дисертації за його публіцистикою. З цієї зустрічі у мене є дві знімки. А вже восени того року, на похороні Івана Денисюка, знайомі розповідали майже анекдотичну ситуацію, коли Іваничук потрапив на чужий парастас, прийнявши його за службу Божу за покійним Денисюком. На самому похороні Іваничука не було, він тяжко переживав смерть свого університетського друга.

2012 року я із сином був у Львові на презентації електронної антології письменників Львівщини та Івано-Франківщини, на яку прийшов Роман Іванович. Теж маю знімку цієї зустрічі.

Весною 2013, в дні святкування 85-річчя Романа Іваничука, я мав зустріч у міській бібліотеці з розмовою про нього, і зателефонував Романові Івановичу, вітаючи від учасників того зібрання. І десь або восени минулого року, або весною цього ми мали коротку телефонну розмову з Романом Іваничуком, під час якої він мені сказав буквально таке:

«Мені можуть багато що закинути про мої твори. Але ніхто не кине, що я не опанував ремесла».

Що мені імпонувало в Іваничуку? Все. Його аристократичний вигляд. Погляд очей. Тембр голосу. Манера висловлювання, хоча приятелі доброзичливо передражнювали Романа Івановича. Думки про літературу і людей літератури. Іваничук говорив зі мною не як учитель з учнем, а як колега з колегою. А я завжди мав внутрішній комплекс творчої неповноцінності. Він був одним із небагатьох живих класиків української літератури, з яким я цього комплексу не відчував.

Сьогодні про Іваничука можна багато і різного писати та говорити. Зрештою, дуже мало можна вигадувати, бо багато про себе розповів сам письменник у своїх останніх книгах. Він - один із небагатьох, який себе виповів у книгах. До остатку. Без здачі.

Для мене розмова про Романа Іваничука завжди буде розмовою про Майстра, який своїм життям і своїм служінням літературі, залишається взірцевим письменником, хаос доби переплавляючи у фундамент державницької і культурної перспективи України.

УКРАЇНОЦЕНТРИЧНА АНТИУТОПІЯ...

Андруш Д. Синглет Хігса. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2016. – 128 с.

Здавалося б, про цю книжечку можна було б і не писати. Дебютна книжечка із жанровим визначенням повість-мозаїка. Автор, який заховався за псевдонімом. Скільки таких «метеликів» у суцільній процесі? Морє-океян. Але було два відгуки – Ольги Слоновьовської та Ольги Деркачової. Була презентація десь рік тому в Івано-Франківську. Я був на тій презентації. Навіть виступав. Але книжечка мене не переймала, хоча її загальна ідеологічна настанова виглядала україноцентрично-правильною.

Цьогоріч ця книжечка номінувалася на Стефаниківську премію, Мало що бракувало, аби вона її отримала. Я про книжечку. Не все втрачено, бо книжечка, яка пройшла у третій тур голосування, має право розглядатися наступного року. Це згідно з положенням про Премію.

Тепер про книжечку.

Українська проза має всякого у своєму багажі – доброго і ніякого. Про погане не кажу. Воно теж є. Який літпроцес без «львівського сміте»...

Що бракує цій літературі. Світла й оптимізму. Внутрішньої переконаності, що Україна відбудеться. Переважає боротьба, плачі і попіл, який сиплемо на власну голову і навіть не беремося відмивати.

Зміст дуже простенький, аби його переказувати. Читайте. Книжечка читається. Мова якісна. Тут є війна – літературно відтворена, але на

основі загублених і трагічних людських доль. Але тут є українська перспектива. Чого немає ні в політиці, ні в культурі, ні в побуті. Я про стратегію.

Один із героїв – Сергій створює «*Золоту Брану*» – перший центр фототерапії «*не тільки в місті, а, мабуть, в Україні*». Бо ще під час війни на Донбасі об'єдналася група однодумців – «*Товариство Людей Позитивного Мислення*».

І хто би з нас повірив... А герої цієї антиутопії живуть – в Україні квітучій, сильній. Країні, яка разом із Японією «*зробила шалений прорив в інноваційних технологіях, дала можливість зовсім відмовитися від споживання нафти, газу, вугілля...*». Автор цієї антиутопії не сказала, де поділися Ахметови, Фірташі, Коломойські, разом із «*Чоколядовим Зайчиком*»... Так розумію, що з ними сталося те, про що співаємо в гімні – згинули, «*як роса на сонці*»...

Тут є ще героїня – Аліса – майже Анфіса з «*Угрюм-ріки*» – однак вона із Українського Задзеркалля...

Щодо назви. То всьо просто. Синглет Хігса – часточка Бога – «*заряд любови*». Інформаційне поле Землі. Чим ми її наповнимо, тим вона і буде.

Мене влаштовує ця утопійно-антиутопійна історія. Мене влаштовує інтелектуальна спілка Україна та Японії. Мене влаштовує любовна інтрига без Ромео-Джувльєтівської трагічної константи.

Власне, влаштовує українська літературна казка, яка намагається українцям вбити в голови, що вони можуть буди щасливим і успішними, – головне вірити і хотіти.

Про Автора не говоритиму. Він фаховий знавець української літератури, який володіє мовою, вірою, любов'ю. До себе. До сина. До України. Тієї утопічно-антиутопійної, яка теж є частиною Божого задуму. Головне: вірити в позитив. Плекати позитивну стратегію і позитивне мислення. Так мало. І сливе неможливо. Або ж, навпаки...

Є. Баран, м. Івано-Франківськ

*Матеріали надійшли до редакційної колегії 29.05.2017 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Хоробом С. І.*